

УДК 336.02:33.025.12

ВАТУЛЬОВ Андрій, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань бюджету

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Проаналізовано теоретичні підходи щодо визначення ролі фінансового регулювання у системі державного регулювання економіки, економічну сутність фінансової політики як складової соціально-економічного розвитку суспільства. Запропоновано структурно-функціональну модель механізму реалізації фінансової політики, обґрунтовано принципи її формування.

Ключові слова: фінансове регулювання, фінансова система, фінансова політика, бюджет, бюджетне регулювання, грошово-кредитне регулювання.

Вітчизняний і зарубіжний досвід становлення системи державного фінансово-економічного регулювання свідчать, що найбільш вагомими завданнями у ході розробки та реалізації фінансової політики є зниження соціальної напруженості у суспільстві, підвищення якісного рівня життя населення, вдосконалення системи державних фінансів, розширення фінансової самостійності адміністративно-територіальних одиниць, створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, у тому числі шляхом покращання рівня інвестиційної привабливості країни та регіонів, здійснення структурних змін в економіці, що спрямовано на підвищення темпів економічного зростання держави.

Трансформаційні процеси зумовлюють переорієнтацію пріоритетів державної соціально-економічної політики в частині стимулювання розвитку сфери послуг, удосконалення політики соціального захисту населення та перерозподілу доходів. Важливим є створення і забезпечення методологічних та інституційних передумов для формування ефективної соціально орієнтованої економіки з урахуванням потреб та інтересів суспільства. Для реалізації зазначеного потребує модернізації модель соціально-економічного розвитку країни.

Потрібно відзначити вагомий внесок у дослідження проблем фінансового регулювання соціально-економічного розвитку країни, формування та реалізації дієвої економічної політики таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: М. Афанасьєв, А. Вагнер, О. Василик, В. Геєць, І. Запатріна, Дж. Кейнс, А. Лаффер, Л. Лисяк, І. Лютий, В. Опарін, Г. П'ятаченко, Д. Рікардо, П. Самуельсон, А. Сміт, Я. Тінбенгер, В. Федосов, М. Фрідмен, І. Чугунов, С. Юрій [1–10] та ін.

© Ватульов А., 2012

Метою статті є аналіз теоретичних підходів щодо ролі фінансового регулювання у системі державного регулювання економіки, розкриття економічної сутності фінансової політики як складової соціально-економічного розвитку суспільства та обґрунтування основних принципів її формування в умовах економічних перетворень.

Для виокремлення певних особливостей, зокрема щодо формування та реалізації фінансової політики держави, доцільно проаналізувати основні моделі економічного розвитку.

Американська модель ґрунтується на засадах ліберального функціонування ринкової економіки та характеризується високим ступенем розвитку конкурентоспроможного вільного ринку. Рівень державного макроекономічного регулювання доволі помірний. Водночас, як показав досвід Великої депресії та світової фінансово-економічної кризи, що розпочалася саме у США (2008), рівень бюджетного та монетарного регулювання може значно зростати з метою стимулювання економічного росту. Важливими ознаками цієї моделі економічного розвитку є забезпечення високого рівня продуктивності праці, створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, орієнтація кожного члена суспільства на досягнення особистого успіху, створення відповідного рівня якості життя для малозабезпечених шляхом надання соціальних виплат і допомоги. Слід зауважити, що питанням забезпечення соціальної рівності чи соціальної солідарності надається пріоритет при формуванні засад фінансово-економічної політики держави, важливим визнається підвищення рівня добробуту найбільш активної верстви населення – підприємництва. Податкова політика при цьому спрямовується на збільшення питомої ваги прямих податків у загальній структурі бюджетних надходжень, удосконалення майнових податків та функціонування ефективної прогресивної шкали оподаткування.

Азіатсько-тихоокеанська модель економічного розвитку передбачає поєднання інтересів окремого індивіда та колективного соціуму, що забезпечує прискорений розвиток людського капіталу та сприяє найбільш ефективному відтворенню людського фактору як інструменту стимулювання економічного зростання. Варто відзначити, що пріоритетними напрямками розвитку національних економік цього регіону є високотехнологічне виробництво, поглиблення науково-технічного прогресу, активна інвестиційна політика, експортоорієнтована економіка, дієвий механізм державного регулювання, у тому числі шляхом бюджетного та податкового регулювання. Важливими є підтримка достатнього рівня конкурентоспроможності національної економіки, підвищення продуктивності праці та активні заходи з боку держави щодо недопущення значної диференціації індивідуальних доходів населення.

Неоліберальна західноєвропейська економічна модель передбачає дуалістичне поєднання положень теорії соціально-ринкової економіки А. Мюллера-Армака та ідей фрайбурської економічної школи, яка про-

пагує вільну ринкову економіку. Така модель державної економічної політики засвідчила важливість пошуку оптимального поєднання систем ринкового саморегулювання та державного фінансово-економічного регулювання. Основними інструментами стимулювання економічного зростання є стабільність показника інфляції, високий рівень зайнятості населення, зовнішньоекономічна рівновага, збалансований розвиток економіки. Пріоритетною функцією держави є розробка та реалізація соціальної політики, спрямованої на забезпечення достатнього рівня зайнятості, соціального захисту, подолання нерівностей у розмірах доходів, удосконалення форм участі та управління працюючих у діяльності підприємства.

Важливим у ході реалізації економічної політики Німеччини було те, що вона спрямовувалась на підвищення продуктивності праці, формування дієвого механізму конкурентоспроможності, обмеження монополій у різних секторах економіки. Вбачалось доцільним створення економіки добробуту для всіх категорій населення, збільшення питомої ваги соціальних видатків у структурі бюджету на забезпечення важливих і передбачених завдань держави відповідно до стратегічних цілей розвитку суспільства. Одним із вагомих інструментів впливу на соціально-економічний розвиток є фінансове регулювання, якому приділялось достатньо уваги при реалізації економічної доктрини розвинених західноєвропейських країн. Значні кроки були зроблені у сфері вдосконалення бюджетного планування, зокрема через посилення його інтегрованості у систему прогнозів соціально-економічного розвитку, що позитивно вплинуло на збалансованість системи державних фінансів.

Скандинавська модель соціально-економічного розвитку характеризується високим рівнем економічної ефективності, соціального захисту, справедливим розподілом доходу, дієвим бюджетно-податковим регулюванням. Необхідно зауважити, що рівень перерозподілу ВВП через бюджет досить високий. У 2010 р. показник питомої ваги державних видатків у валовому внутрішньому продукті Фінляндії становив 55.3 %, Швеції – 52.9 %, Норвегії – 54.0 % відповідно. Пріоритетним напрямом реалізації соціальної політики держави є надання індивідуальної адресної соціальної допомоги, що підвищує прозорість і дієвість системи соціального забезпечення суспільства. Водночас доцільно виокремити певні особливості, що впливають на формування економічної політики цих країн: природно-кліматичні умови, які забезпечують відповідну кількість корисних копалин і сировинну базу для промисловості; достатній рівень розвитку інституційного середовища – ефективний захист прав власності, високі стандарти якості у сферах медичного обслуговування й освіти, дієва судова система, низький рівень корупції; достатній рівень розвитку інструментів стимулювання соціально-економічного розвитку, високий ступінь економічної свободи, розвинена інфраструктура, ефективна податкова система, що сприяє розвитку підприємництва і зайнятості.

Поглиблення інтегрованості національних економік у світову, посилення глобалізаційних процесів, динамічність економічних трансформацій зумовлюють вдосконалення функціонування зазначених моделей соціально-економічного розвитку. На сучасному етапі економічних перетворень посилюється вплив фінансового регулювання держави на процеси економічного відтворення. Тому існуючі моделі економічного розвитку певним чином трансформуються шляхом адаптації інструментів стимулювання соціально-економічного розвитку інших моделей, одночасно використовуючи власні складові фінансового механізму економічного зростання. Необхідність фінансування пріоритетних заходів реалізації відповідної моделі соціально-економічного розвитку значним чином впливає на механізм формування та структуру фінансової політики держави. Ступінь ефективності реалізації фінансової політики буде визначатись рівнем урахування потреб та інтересів суб'єктів фінансової системи та суспільства у цілому.

В економічній науці відображено широкий спектр підходів щодо трактування сутності фінансової політики, визначення її структури та складових у регулюванні соціально-економічного розвитку країни. Під поняттям "політика" слід розуміти ухвалення взаємопов'язаних рішень, що стосуються вибору цілей і засобів їх досягнення з метою впливу на процеси розвитку держави та суспільні відносини. Вагомою складовою державної політики є економічна, у тому числі фінансова, яка через сукупність інструментів, методів, засобів і механізмів впливає на соціально-економічний розвиток країни.

Із появою такого вагомого інституту, як держава, постала необхідність формування та реалізації політики її розвитку та розбудови, виконання певних функцій і завдань через відповідні механізми впливу, які використовувались суспільними групами та класами. На думку російських дослідників М. Афанасьєва та І. Кривоногова, фінансова наука має таку структуру: бюджетний устрій та бюджетний процес; фінансове право; статистика фінансів; фінансова політика; історія фінансів та фінансової думки. Науковці зазначають, що предметом аналізу фінансової політики є пошук та встановлення раціональних основ управління складовими системи державних фінансів [1].

Необхідно зауважити, що, на думку названих дослідників та учених, виникнення та становлення фінансової науки бере свій початок із XV–XVI ст. Однак, одними з перших, хто з наукових позицій розглянув питання, пов'язані з фінансовою політикою держави, були Ксенофонт, Аристотель та Платон [11–13]. Аристотель у "Політиці" та Платон у "Державі" торкаються питань моделі державного устрою, зокрема розглядаючи фінансово-економічний аспект. Ксенофонт визначив структуру державних доходів у складі доходів від здачі в оренду державного майна, мита та податків. Крім того, він розробив пропозиції щодо

покращання фінансового стану Афін шляхом збільшення доходної частини та використання запозичень із метою будівництва інфраструктури та магазинів.

Вагомий внесок у розвиток основних засад розробки та реалізації фінансової політики держави зробив Діомеде Карафа, який одночасно був і практиком – керував фінансовим господарством неаполітанської держави. Він виступав за помірний рівень оподаткування, відзначав важливість та необхідність збалансованості державних доходів і видатків, вбачав негативні наслідки від здійснення державою запозичень, вважав пріоритетним напрямом спрямування додаткових державних доходів на зростання загального добробуту населення. Здійснив поділ видаткової частини держави на три основні групи: видатки на оборону країни, видатки на утримання короля, видатки на задоволення надзвичайних потреб. Разом із тим у своїх працях Карафа не наводить конкретних прикладів розпису державних доходів і видатків, конкретного аналізу, на якому ґрунтуються його висновки [14].

У "Трактаті про податки і збори" В. Петті досліджує проблематику впливу та розміру оподаткування, розкриває та обґрунтовує відповідні принципи, засади формування фіскальної політики. Водночас, англійський економіст досліджував питання структури державних видатків, причини постійного зростання їх обсягів і механізми їх оптимізації. Вважав, що доцільним є утворення бюджетного профіциту, однак при цьому рівень оподаткування не має стримувати розвиток національної торгівлі, що, у свою чергу, може негативно впливати на економіку країни в цілому [15].

У подальшому підходи щодо формування ефективної системи оподаткування стали одним із пріоритетних напрямів дослідження у сфері державних фінансів. Зокрема Дж. Локк висловив ідею про доцільність запровадження єдиного податку, крім того досить ґрунтовно на той час сформував теоретичні засади та наслідки прямого оподаткування [15]. Вагомий внесок у розвиток теоретичних засад фінансової політики держави зробили німецькі економісти Й. Готтліб фон Юсті та Й. фон Зонненфельс, у працях яких містяться рекомендації та пропозиції для органів публічної влади щодо підвищення ефективності державного управління, у тому числі перелік заходів у сфері фінансово-економічної політики. Крім того, відзначається важливість забезпечення збалансованого розвитку різних галузей економіки країни для посилення фінансового потенціалу держави [15].

Значний вклад у розвиток фінансової науки та вдосконалення фінансової політики держави зробив шотландський економіст, представник класичної економічної теорії А. Сміт [6]. У своїй науковій праці "Дослідження про причини та природу багатства народів" він комплексно висвітлює питання у сфері грошового обігу, накопичення ка-

підгалузі, міжнародної торгівлі, державних видатків, структури доходів бюджету та принципів оподаткування, дієвості митної політики та необхідності проведення протекціоністської політики у певних випадках. Фактично у своїх дослідженнях класик економічної теорії розглядає вплив фінансової політики на розвиток домогосподарств і суспільства в цілому. А. Сміт відстоював думку про те, що рівень регулювання державою економічних процесів має бути мінімальним, наголошував на необхідності формування збалансованого бюджету, оскільки накопичення боргів у зв'язку із фінансуванням дефіциту в перспективі відволікає значну частину фінансово-економічного ресурсу держави.

Подальший розвиток теоретико-методологічних основ економічної політики держави відбувається доволі швидко та розгалужено. Значне місце при цьому вченими економістами приділено питанню визначення ролі держави у регулюванні соціально-економічних процесів. У розвиток теоретичних надбань формування дієвої фінансово-економічної політики внесли значний вклад Ж.-Б. Сей, Д. Рікардо, А. Маршалл, Л. Косса, А. Вагнер, А. Пігу, які досліджують вплив різних фінансових інструментів на економічний розвиток країни, визначають доцільність прийняття бюджету із дефіцитом чи профіцитом, обґрунтовують роль держави у фінансовому регулюванні. Л. Косса зауважував, що основною метою фінансової науки є визначення управлінських принципів ефективного державного регулювання. Дослідження та обґрунтування засад фінансової політики є необхідними заходами, спрямованими на забезпечення інтенсивного економічного зростання, розбудову державної фінансової системи та покращання добробуту населення [16].

Позиції вчених відрізняються: представники класичної економічної теорії Ж.-Б. Сей, Д. Рікардо та А. Маршалл відстоюють думку про те, що роль держави у регулюванні економічних процесів має бути помірною [17]. Приміром, А. Вагнер обґрунтовував підходи щодо ефективності та пріоритетності державного управління фінансами та необхідності збільшення впливу держави на економічний розвиток [18].

Потрібно відзначити, що положення класичної економічної теорії були основними при розробці фінансової політики багатьох розвинених країн світу до початку 30-х років XX ст. Велика депресія зумовила переорієнтацію системи поглядів на роль держави у регулюванні соціально-економічних процесів і виявила недосконалість саморегулювання економіки.

Кейнсіанська економічна теорія передбачала, що в умовах зменшення податкового навантаження на економіку доцільно використовувати бюджетний дефіцит як інструмент стимулювання економічного зростання. Збільшення видаткової частини бюджету мало позитивно вплинути на розширення внутрішнього попиту та пропозиції, підтримувати достатньо високий рівень зайнятості в економіці. Значна увага

приділялася питанням регулювання сукупного попиту шляхом створення належних стимулів до інвестування приватного капіталу та перерозподілу валового національного продукту через бюджетну систему. Бюджет розглядається як основний інструмент фінансово-економічного регулювання соціально-економічного розвитку країни. За допомогою дієвої фінансової політики держава може зменшувати економічні спади і стримувати надмірне економічне зростання. Таким чином фінансова політика спрямовується на забезпечення довгострокового та збалансованого економічного розвитку.

Натомість, представники економічної теорії монетаризму вважають, що рівень втручання держави в економічні процеси має бути мінімальним та обмежуватись контролем над грошовим обігом. М. Фрідман, А. Шварц, К. Брунер та А. Мельтцер обґрунтовують свою позицію щодо ролі держави у регулюванні економіки недостатньою ефективністю державної фінансово-економічної політики у період трансформаційних спадів економіки [17]. Державна політика призводить до нееластичності заробітної плати, коли виникає необхідність її зниження, посилює розбалансування бюджету, що в подальшому зумовлює зростання показника інфляції. Вагомим показником ефективності формування та реалізації фінансової політики держави є макроекономічна рівновага.

Представники неокласичних напрямів економічної теорії, зокрема "економіки пропозиції" (А. Лаффер та М. Фелдстайн [4; 19]), досліджували вплив податкового навантаження на економічне зростання країни. На їхню думку, важливо стимулювати підприємницьку діяльність шляхом створення відповідних умов, у тому числі забезпечуючи оптимальний рівень оподаткування суб'єктів господарської діяльності, що сприятиме зростанню бюджетних доходів. Важливим також є формування збалансованого бюджету, який сприятиме соціально-економічному розвитку суспільства. Значна увага приділялась рівню ефективності державних видатків і визначенню оптимальної частки перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджет для забезпечення розширеного відтворення продуктивних сил.

Нобелівський лауреат Я. Тінбенгер комплексно досліджував економічну політику держави, виділяючи фінансову політику як одну з її складових. Вчений зауважував, що для розробки та реалізації оптимальної економічної політики, спрямованої на покращання рівня якості суспільного добробуту, необхідне поєднання та узгодження основних її компонентів – формування цільових показників політики, використання інструментів політики та наявність адекватної економічної моделі, яка забезпечуватиме узгодження цільових показників та відповідних інструментів їх досягнення [7].

Американський дослідник у сфері економіки Дж. Сакс відзначає, що однією з найбільш вагомих проблем макроекономіки є визначення

ступеня впливу бюджетної та грошової політики на економічні тенденції. Використання інструментів бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики впливає на рівень виробництва, цін, зайнятості та міжнародної торгівлі.

С. Фішер, Р. Дорнбуш та Р. Шмалензі, хоч і не розглядають фінансову політику як самостійну економічну категорію, однак досліджують її важливі складові – грошову та фіскальну політику [20]. Водночас вони зазначають необхідність тісної координації грошової та фіскальної політики, доцільність одночасного використання інструментів бюджетного та монетарного регулювання для досягнення поставлених державою цілей. Вони виділяють декілька типів фінансової політики, у тому числі політику стабілізації, економічного зростання та обмеження обсягу ділової активності. Під політикою стабілізації науковці розуміють використання державою заходів фіскальної та грошової політики, що спрямовані на приближення обсягу виробництва до потенційного рівня та забезпечення низьких темпів інфляції. Основною метою політики економічного зростання є збільшення темпів росту валового національного продукту, а політики обмеження ділової активності – певне скорочення валового національного продукту відносно його потенційного рівня.

Американський вчений Пол Самуельсон виділяє дві основні складові фінансової політики держави: бюджетно-податкову (право збирати податки та здійснювати відповідні бюджетні видатки) та грошову кредитну політику, яка визначає пропозицію грошей та проценті ставки [5]. Держава за допомогою цих інструментів фінансової політики впливає на сукупний рівень видатків, обсяги виробництва, темпи економічного зростання, рівень зайнятості та індекси споживчих цін. Вагомими цілями державної економічної політики науковець називає підвищення продуктивності праці та виробництва, забезпечення достатніх темпів соціально-економічного розвитку країни.

Російські науковці А. Бабич та Л. Павлова визначають фінансову політику як певну сукупність форм, методів та інструментів регуляторного впливу на соціально-економічні процеси, які пов'язані з реальним грошовим обігом [21]. Натомість, чимало науковців не погоджуються з таким тлумаченням згаданої економічної категорії та зазначають, що об'єктом впливу фінансової політики є не лише реальний грошовий обіг, а й фінансова система загалом.

На думку російського дослідника у сфері фінансових відносин М. Романовського, фінансова політика є основним інструментом реалізації державної політики у цілому, до її складу входять бюджетна, податкова, грошова, кредитна та митна політика. Водночас учений зауважує, що фінансова політика є засобом здійснення соціально-економічної політики країни [22].

Вітчизняний науковець О. Василик визначає фінансову політику як сферу діяльності законодавчої і виконавчої влади, яка містить захо-

ди, методи і форми організації та використання фінансів для забезпечення її економічного та соціального розвитку [2].

Українські науковці В. Федосов та В. Опарін розглядають фінансову політику як економічну категорію з урахуванням впливу як фіскальних, так і монетарних інструментів цієї політики на соціально-економічний розвиток держави. Фінансова політика розглядається як комплекс дій та заходів держави в межах функцій і повноважень у сфері фінансів, вона повинна бути адекватною тенденціям соціально-економічного розвитку суспільства. Важливим завданням фінансової політики є забезпечення економічного зростання шляхом використання відповідних механізмів фінансового впливу на попит та пропозицію, споживання, заощадження та інвестицій [9].

Фінансову політику як динамічну систему, що постійно вдосконалюється та адаптується до основних завдань соціально-економічного розвитку висвітлює І. Чугунов. Впровадження інституційного підходу до дослідження фінансової політики включає визначення ознак інституту фінансового регулювання, інституційного середовища, яке забезпечує його функціонування, трансакційних витрат із застосуванням теорії суспільного вибору. Метою фінансової політики є забезпечення відповідного рівня соціально-економічного розвитку суспільства з урахуванням збалансованості державних фінансів [8].

У ході дослідження економічної сутності та ролі фінансової політики у стимулюванні соціально-економічного розвитку країни І. Лютий звертає увагу на ефективність фінансової політики, вона значною мірою залежить від ступеня врахування та реалізації економічних інтересів суб'єктів фінансової діяльності [23]. Такий концептуальний підхід автора є виваженим і збалансованим. Згідно з вищезгаданими працями важливим при формуванні основоположних засад фінансової політики держави є врахування відповідної сукупності інтересів суспільства в розрізі різних груп і кластерів для забезпечення збалансованого розвитку соціально-економічних процесів.

Вітчизняний дослідник у сфері державних фінансів А. Даниленко дотримується думки, що фінансова політика – це сукупність цілеспрямованих державних заходів щодо формування та ефективного використання фінансових ресурсів країни, передбачених відповідно до обраної моделі соціально-економічного розвитку, які містять у собі ресурси її окремих регіонів, секторів економіки, підприємств і домогосподарств для забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку на основі використання відповідних фінансових і монетарних важелів та створення відповідного інституційного середовища, що сприяють реалізації цієї політики [24, с. 60].

На думку С. Юрія та В. Федосова, фінансова політика – це сукупність розподільчих і перерозподільчих заходів, які держава здійснює

через фінансову систему щодо організації та використання фінансових відносин із метою забезпечення зростання валового внутрішнього продукту та підвищення рівня добробуту всіх членів суспільства [10, с. 80].

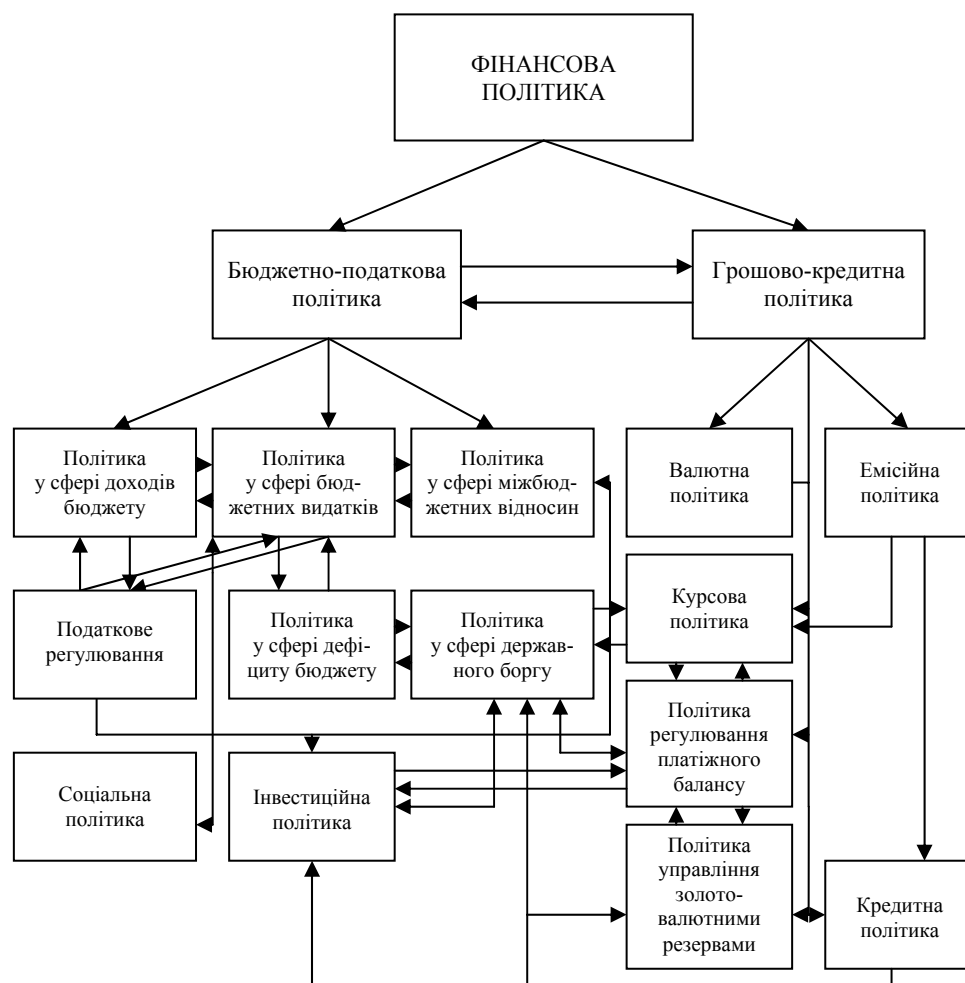
Розглядає сутність фінансової політики як елемент забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни І. Запатріна, вона зазначає, що вирішальним для формування фінансової політики держави є визначення таких її параметрів, як розмір держави (частка перерозподілу ВВП через видатки державного бюджету і позабюджетні фонди), дефіцит бюджету та частка державного та гарантованого боргу у ВВП [3, с. 59].

На основі викладеного фінансову політику можна представити як складову соціально-економічного розвитку, яка ґрунтується на використанні та реалізації сукупності економічних, правових та організаційних заходів, методів, форм, інструментів, механізмів фінансово-економічного регулювання відповідно до стратегічних пріоритетів розбудови держави з метою забезпечення збалансованого, довгострокового розвитку національної економіки, врахування комплексу соціально-домінантних інтересів і потреб суспільства в розрізі його продуктивних груп та кластерів.

Відповідно, під економічними заходами слід розуміти цілеспрямоване використання інструментів впливу на систему суспільних відносин, яка визначає фінансово-економічну мотивацію, інтереси та поведінку суб'єктів фінансової політики держави. До правових заходів доцільно віднести юридичне оформлення процесу формування, реалізації та контролю за ефективністю державної фінансової політики у вигляді системи нормативно-правових актів, які регулюють порядок функціонування відповідних взаємовідносин між суб'єктами фінансової політики у межах економічної системи, в яку інтегрована вітчизняна фінансова система. Організаційні заходи охоплюють діяльність державних фінансово-економічних інститутів, які безпосередньо беруть участь у процесі розробки, реалізації та контролю фінансової політики країни.

Основною метою фінансової політики є забезпечення економічної та соціальної стабільності шляхом створення відповідних умов для сталого економічного зростання. Вагомими складовими державної фінансової політики є бюджетна, податкова, інвестиційна, грошово-кредитна, соціальна політика. Механізм реалізації фінансової політики країни представлено на *рисунок*.

Доцільно зазначити, що грошово-кредитна та бюджетно-податкова політика є найбільш потужними інструментами державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Формування та реалізація дієвої фінансової політики має ґрунтуватись на сукупності відповідних принципів, які визначають базисну модель співвідношення та взаємодії складових державної фінансової політики.

Механізм реалізації фінансової політики країни

Основними є такі принципи:

централізації – концентрація частини ВВП у вигляді системи грошових фондів у розпорядженні держави для виконання покладених на неї функцій, завдань, повноважень та забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства шляхом функціонування і реалізації регуляторного механізму впливу держави на фінансово-економічні процеси;

єдності – передбачає єдині засади реалізації та взаємодії різних складових фінансової політики країни, що є основою формування відповідних умов для сталого економічного зростання, якісного реформування фінансової сфери, проведення дієвої соціальної політики;

самостійності – державні фінансові інститути наділені встановленими повноваженнями, у межах яких спроможні проводити фінансово-економічну політику, яка має бути достатньо самостійною від впливу сукупності суспільно-політичних чинників і спрямованою на конкретний результат;

збалансованості – пріоритети реалізації фінансової політики повинні ґрунтуватись на найбільш повному врахуванні переваг окремих її складових;

обґрунтованості – формування засад і пріоритетів фінансової політики має базуватись на використанні науково обґрунтованих положень та результатів аналізу системи макроекономічних показників;

системності – узгодження системи фінансово-кредитних планів і прогнозів із тенденціями розвитку економіки, глобалізаційних та інтеграційних процесів, станом суспільних відносин і рівнем розвитку продуктивних сил;

комплексності – внесення змін у реалізацію структурних механізмів фінансової політики має враховувати ступінь їх впливу на соціально-економічний розвиток країни з урахуванням посилення координації складових фінансової політики держави.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на визначення ролі та посилення дієвості механізму реалізації фінансового регулювання з урахуванням особливостей вітчизняної моделі економічного зростання, інституційних перетворень фінансової системи, що забезпечуватиме більш повне розкриття сутності фінансової політики як вагомого інструменту стимулювання соціально-економічного розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Афанасьев М.* Финансы правового государства / М. Афанасьев, И. Кривоногов // Вопросы государственного и муниципального управления. — 2007. — № 2–3. — Т. 2. — С. 17–37.
2. *Василик О. Д.* Теорія фінансів / О. Д. Василик. — К. : НІОС, 2000. — 416 с.
3. *Запатріна І.* Формування фінансової політики держави: євроінтеграційний вимір / І. В. Запатріна // Вісник Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. — 2012. — № 2. — С. 59–73.
4. *Laffer A.* The Ellipse: An Explication of the Laffer Curve in a Two-Factor Model / A. Laffer // The Financial Analyst's Guide to Fiscal Policy. — N.Y. : Greenwood Press. 1986. — P. 1–35.
5. *Самуельсон П.* Макроекономіка / П. Самуельсон, В. Нордгауз; пер. з англ. — К. : Основи, 1995. — 544 с.
6. *Смит А.* Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит; пер. с англ. — М. : Соцэкгиз, 1962. — 684 с.
7. *Тинберген Я.* Экономическая политика: принципы и цели / Я. Тинберген. — М., 1956.
8. *Чугунов І. Я.* Теоретичні основи системи бюджетного регулювання. — К. : НДФІ, 2005. — 259 с.
9. *Федосов В.* Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями : монографія / В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін ; за наук. ред. В. Федосова. — К. : КНЕУ, 2002. — 387 с.
10. *Фінанси* / С. І. Юрій, В. М. Федосов, Л. М. Алексеєнко та ін. ; за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. — К. : Знання, 2008. — 611 с.

11. *Ксенофонт*. О доходах / пер. Э. Д. Фролова // Хрестоматия по истории древней Греции. — М., 1964. — С. 343–357.
12. *Аристотель*. Політика. — К. : Основи, 2005. — 239 с.
13. *Платон*. Государство. Собрание сочинений в 4 т. Т. 3. — М. : Мысль, 1994. — 654 с.
14. *Пушкарева В. М.* История мировой и русской финансовой науки и политики / В. М. Пушкарева. — М. : Финансы и статистика, 2003. — 272 с.
15. *Пети У.* Трактат о налогах и сборах : в 2 т. / У. Пети // Антология экономической классики. Т. 1. — М. : Эконов, 1993. — 475 с.
16. *Косса Л.* Основы финансовой науки / Л. Косса. — М. : Типо-литография Товарищества И. Н. Кушнарв и КО, 1900. — 185 с.
17. *Костюк В. Н.* История экономических учений / В. Н. Костюк. — М. : Центр, 1997. — 224 с.
18. *Біль Д.* Закон Вагнера: вступ до останньої версії статті Адольфа Вагнера, опублікованої 1911 р., та її переклад / Д. Біль // Журнал Європейської економіки. — 2004. — Т. 3, № 1. — С. 5–15.
19. *Feldstein M.* Some supply-side propositions / M. Feldstein // American Economic Review. — 1986. — Vol. 76 (2). — P. 26–30.
20. *Фишер С.* Экономика / С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи ; пер с 2-го англ. изд. — М. : Дело ЛТД, 1995. — 864 с.
21. *Бабич А. М.* Финансы / А. М. Бабич, Л. Н. Павлова. — М. : ИД ФБК-Пресс, 2000. — 760 с.
22. *Финансы, деньги и кредит* / под ред. М. В. Романовского и О. В. Врублевской. — М. : Юрайт, 2009. — 473 с.
23. *Лютый И. О.* Концептуальні засади та суперечності реалізації фінансової політики держави / І. О. Лютый // Вісн. Київ. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія "Економіка". — 2005. — Вип. 79. — С. 4–6.
24. *Фінансово-монетарні* важелі економічного розвитку : у 3 т. Т. 1 / за ред. А. І. Даниленка. — К. : Фенікс, 2008. — 468 с.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2012.

Ватульов А. Финансовые инструменты регулирования социально-экономического развития. Проанализированы теоретические подходы к определению роли финансового регулирования в системе государственного регулирования экономики, экономическая сущность финансовой политики в качестве составляющей социально-экономического развития общества. Предложена структурно-функциональная модель механизма реализации финансовой политики, обоснованы принципы ее формирования.

Ключевые слова: финансовое регулирование, финансовая система, финансовая политика, бюджет, бюджетное регулирование, денежно-кредитное регулирование.

Vatulov A. Financial instruments of regulation of social economic development. Theoretical approaches to the role of financial regulation in system of the state regulation are investigated, the economic essence of financial policy as component of socio-economic development of the society is revealed, structural and functional model of the mechanism of financial policy is proposed, basic principles of its formation are substantiated.

Key words: financial regulation, financial system, fiscal policy, budget, budget regulation, monetary regulation.